

УДК 378.147:811

Морозова Маргарита

ORCID 0000-0002-7478-2530

Викладач кафедри романо-германської філології
Державного закладу «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
(Старобільськ, Україна) E-mail: margaritaveremeeva@gmail.com

СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕРАКТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті здійснено теоретико-методологічний аналіз поглядів науковців щодо виокремлення структурних компонентів інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. З'ясовано, що всі структурні компоненти перебувають у тісному взаємозв'язку. Встановлено, що компоненти інтерактивної компетентності відображають розвиток суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і майбутніх вчителів від постановки і прийняття цілей до їх реалізації в конкретних результатах на заняттях з іноземної мови.

Мета роботи. Здійснити теоретико-методологічний аналіз поглядів науковців щодо виокремлення структурних компонентів інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземних мов та запропонувати авторську характеристику її структурних складових.

Методологія. Методологічну основу статті становлять загальнонаукові методи, такі як: аналіз, синтез, зіставлення та узагальнення, які дозволили вивчити матеріал дослідження, дослідити наукові погляди вчених щодо визначення змістовної характеристики структурних складових інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови та забезпечили можливість формулювання висновків. Використання проблемно-хронологічного методу сприяло визначення ступеня дослідження проблеми. Конкретно-наукові методи допомогли опрацювати наукові, навчально-методичні та інші літературні джерела.

Наукова новизна. Запропонована авторська система упорядкування структурних компонентів інтерактивної компетентності, що перебувають у тісному взаємозв'язку.

Висновки. Структура будь-якого поняття – це не тільки компоненти із цілісними властивостями, що входять до неї, але і зв'язки між ними, тож усі важливі структурні компоненти інтерактивної компетентності (концептуально-цільовий, стимулюючो-мотиваційний, організаційно-змістовий, процесуально-діяльнісний, контрольньо-регульований, результативно-оцінний) перебувають в закономірному взаємозв'язку та у своїй сукупності забезпечують певний результат процесу навчання.

Ключові слова: іноземна мова, інтерактивна компетентність, майбутні учителі.

Постановка проблеми. Однією з важливих проблем сучасної освіти є підвищення якості підготовки спеціалістів – майбутніх учителів іноземних мов. Під час навчання у закладах вищої освіти мають бути сформовані ключові компетентності, серед яких саме інтерактивна компетентність є необхідною для успішної іншомовної професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов. У зв'язку з цим актуалізується необхідність проаналізувати та виокремити структурні компоненти інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення змістовної характеристики структурних складових інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови досі залишається недостатньо вивченою та вимагає наукового обґрунтування. У психолого-педагогічній науці не існує загальноприйнятого структурного опису змісту інтерактивної компетентності. Окреслена проблема досліджується у роботах В. Андрущенко, І. Бега, О. Єльнікової, О. Єфремова, М. Кларіна, Г. Кривчикової, Н. Кузьміної, Б. Ліхачова, Н. Павленко, Н. Радіонової, М. Скрипник, О. Шемет, С. Яценко, D. Byrne, F. Klippel, J. Richards, D. Swann та ін. Проте проблема формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у системно-структурному ракурсі залишається актуальною й до сьогодні.

Мета роботи. Здійснити теоретико-методологічний аналіз поглядів науковців щодо виокремлення структурних компонентів інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземних мов та запропонувати авторську характеристику її структурних складових.

Методологія. Методологічну основу статті становлять загальнонаукові методи, такі як: аналіз, синтез, зіставлення та узагальнення, які дозволили вивчити матеріал дослідження, дослідити наукові погляди вчених щодо визначення змістовної характеристики структурних складових інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземної мови та забезпечили можливість формулювання висновків. Використання проблемно-хронологічного методу сприяло визначення ступеня дослідження проблеми. Конкретно-наукові методи допомогли опрацювати наукові, навчально-методичні та інші літературні джерела.

Наукова новизна. Запропонована авторська система упорядкування структурних компонентів інтерактивної компетентності, що перебувають у тісному взаємозв'язку.

Результати дослідження. Для того, щоб визначити структурні компоненти інтерактивної компетентності необхідно проаналізувати роботи науковців щодо ключових складових інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Вчена М. Радишевська вивчала структуру інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. У своєму дослідженні вона виокремлює наступні складові компоненти інтерактивної компетентності: здатність до міжособистісної комунікації; спроможність активізувати діяльність у процесі міжсуб'єктної взаємодії; готовність до здійснення безперервного індивідуального розвитку; сукупність знань, умінь, досвіду тактовного і рівноправного спілкування; вміння створювати комфортні і творчі умови взаємодії [5, 88].

Дослідниця Н. Газова називає такі компоненти інтерактивної компетентності:

1) лінгвістичний компонент – знання про систему мови, що вивчається, і навички оперування мовними засобами спілкування;

2) когнітивний компонент – знання, що відображають устрій реального світу, включаючи галузі професійної діяльності людини;

3) соціокультурний компонент – знання, що відображають соціокультурну специфіку країни мови, що вивчається, а також, знання правил мовного етикету;

4) інтерактивний компонент – навички та вміння розуміти та породжувати іншомовні висловлювання, комбінувати їх у ході одного акта спілкування відповідно до конкретної професійної ситуації спілкування, мовного завдання та комунікативних намірів; навички та вміння, що дозволяють здійснювати мовленнєве та немовленнєве спілкування з носіями мови, що вивчається відповідно до норм, що регулюють вербальну взаємодію у відповідній лінгвоетнокультурній спільноті;

5) компенсаторний компонент – вміння користуватися власним мовленнєвим іншомовним досвідом для компенсації прогалин у знанні мови, домогтися взаєморозуміння, вийти із скрутного у мовному відношенні положення [2, 71].

Г. Жданова, Є. Борисенко запропонували шість основних структурно-змістових компонентів інтерактивної компетентності майбутнього вчителя:

1) когнітивний компонент (уявлення про основні теоретичні підходи до розуміння та вивчення взаємодії; уявлення про компоненти взаємодії, про структуру та типологію соціальних ситуацій; про позиції партнерів та стиль поведінки в ситуаціях взаємодії; рефлексія власної поведінки та поведінки партнерів у ситуаціях взаємодії);

2) аксіологічний компонент (спілкування як цінність; інший як цінність; власна особистість як цінність; володіння інтерактивною компетентністю як цінність);

3) мотиваційний компонент (мотивація оволодіння та прояви компетентності; потреби приєднання, контролю та відкритості; прагнення отримати вигоду від взаємодії);

4) поведінковий компонент (уміння взаємодіяти в контексті соціальної ситуації; вміння інтерпретувати та розуміти соціальне оточення; вміння вибрати позицію, адекватно зрозуміти ситуацію взаємодії та вибрати стиль взаємодії; досвід прояву інтерактивної компетентності у різноманітних ситуаціях спілкування);

5) емоційно-вольовий компонент (емоційно-вольова регуляція процесу взаємодії та прояви інтерактивної компетентності у спілкуванні; вираження своїх емоцій та поведінка відповідно до ситуації взаємодії та поведінки інших людей);

6) персональний компонент (комунікабельність, демократизм, розвинена інтуїція, емпатійність, впевненість у собі, креативність, толерантність, відповідальність, рефлексивність) [3, 481].

У структуру інтерактивної компетентності учнів Т. Прихода включає такі компоненти (компетенції):

– мотиваційно-ціннісний (спрямованість особистості, мотивація, система установок у сфері ділового спілкування, потреба у спілкуванні, діалогічність, готовність співвідносити свої устремління з інтересами інших людей у процесі професійної діяльності та ін.);

– когнітивний (систематизовані сукупності знань закономірностей міжособистісної та ділової взаємодії, основ організаційної поведінки та ін.);

– досвідчений (здатність орієнтуватися в різних ситуаціях спілкування та прогнозувати поведінку партнера по взаємодії, володіння правилами етикету, вміння користуватися прийомами та техніками спілкування, вміння вибирати спосіб поведінки у взаємодії та ін.);

– емоційно-вольовий (рівень управління власною поведінкою, готовність до кооперації, здатність до встановлення контактів, спостережливість, відповідальність, організованість, толерантність та ін.) [4, 220–221].

О. Сидорук вважає, що у структурі цієї компетентності доцільно виділити такі складові, як:

1) теоретична готовність педагога до діяльності, що передбачає наявність у нього: готовності до прояву компетентності (тобто мотиваційний аспект); знання про зміст компетентності (тобто когнітивний аспект); досвіду прояву компетентності у різноманітних стандартних та нестандартних ситуаціях (тобто поведінковий аспект); відношення до змісту компетентності та об'єкта її застосування (ціннісно-смысловий аспект); емоційно-вольової регуляції процесу та результату прояву компетентності;

2) практична готовність, до діяльності полягає у оволодінні викладачем такими компетенціями:

– комунікативної – яка, передбачає знання правил використання вербальних та невербальних форм поведінки, етичних та соціальних норм, комунікативної доцільності висловлювання;

– міжособистісної, що передбачає вміння спілкуватися з іншими людьми: готовність до комунікації, співробітництво, розуміння (чутливість), тактовність, толерантність;

– соціокультурної, яка допоможе педагогові орієнтувати студентів у різних типах культур та співвідносних із ними комунікативних норм та форм спілкування, стратегіях соціокультурного пошуку у незнайомих культурних спільнотах, у виборі прийнятних форм взаємодії з людьми в умовах сучасного міжкультурного спілкування;

– мотиваційною – яка, містить спрямованість особистості педагога, систему мотивів, потреб, цінностей, виступає детермінантою інтерактивної компетентності та фактором її успішного формування. Рівень сформованості цієї компетенції впливає розвиток інших компонентів компетентності;

– когнітивної – яка відтворює цілісність уявлень про педагогічну діяльність, активізує пізнавальну діяльність особистості, сприяє розвитку та збагаченню компонентів когнітивного досвіду, визначається, як здатність сприймати, переробляти у свідомості, зберігати в пам'яті та відтворювати в потрібний момент для вирішення тих чи інших теоретичних та практичних завдань інформацію [6, 208–209].

До складових інтерактивної компетентності Е. Бутова відносить:

– інтелектуальний компонент, який характеризується самостійністю мислення, інтернальним локусом контролю, правильними схемами соціального сприйняття, спадкоємністю та послідовністю реального та ідеального рівнів самосвідомості, високою та адекватною самооцінкою, розвиненою рефлексією, відкритістю сприйняття, тимчасовою орієнтацією на теперішньому часі.

– емоційний компонент, який передбачає високу самоповагу і почуття власної гідності, почуття внутрішньої свободи, емоційну стабільність, системність мотиваційно-потребової сфери, що включає моральні мотиви гуманізму і відповідальності.

– поведінковий компонент, який забезпечується вольовими процесами, високим ступенем самоконтролю та водночас природною спонтанністю реакцій. Він узагальнює і синтезує в собі умови і зміст попередніх компонентів і проявляється у можливості людини розмірковувати та діяти незалежно від сторонніх впливів, у ініціативності, активності людини, у вмінні не знеособлюватись у групі та не стверджувати своє Я за рахунок придушення свободи інших людей, у здібності відстоювати свої інтереси соціально прийнятним чином, у свідомості своїх дій та вчинків [1, 205–206].

Оскільки структура будь-якого поняття – це не тільки компоненти із цілісними властивостями, що входять до неї, але і зв'язки між ними, то ми вважаємо за потрібне розглядати всі необхідні компоненти інтерактивної компетентності в закономірному взаємозв'язку. Ми пропонуємо упорядкувати компоненти досліджуваної інтерактивної компетентності в шість основних блоків:

1. Концептуально-цільовий блок (концептуально-цільовий компонент являє собою усвідомлення викладачем та прийняття майбутніми вчителями іноземної мови мети та завдань вивчення теми, розділу чи навчального предмета в цілому).

2. Стимулюючо-мотиваційний блок (стимулюючо-мотиваційний компонент передбачає, що педагог здійснюватиме заходи щодо стимулювання в учнів інтересу, потреби у вирішенні поставлених перед цим циклом навчання навчально-виховних завдань. Причому стимулювання має породжувати внутрішній процес виникнення позитивних мотивів у тих, хто навчається).

3. Організаційно-змістовий блок (організаційно-змістовий компонент визначається навчальним планом, державними освітніми стандартами, програмами, підручниками та навчальними посібниками з даного предмета. Зміст окремих уроків конкретизується викладачем з урахуванням поставлених завдань, необхідності відображення змісту предмета специфіки виробничого та соціального оточення закладів вищої освіти, рівня підготовленості, інтересів майбутніх вчителів).

4. Процесуально-діяльнісний блок (процесуально-діяльнісний компонент відбиває процесуальну сутність навчання. Саме в діяльності педагогів та учнів, у їхній взаємодії, що протікає в часі, і реалізується завдання присвоєння майбутніми вчителями широкого соціального досвіду людства. Операційно-діяльнісний компонент реалізується за допомогою певних методів, засобів і форм організації викладання та вчення).

5. Контрольно-регульований блок (контрольно-регульований компонент передбачає одночасне здійснення контролю над ходом вирішення поставлених завдань навчання з боку викладача і само-

контролю учнів за правильністю виконання навчальних операцій, точністю одержуваних відповідей. Контроль здійснюється за допомогою усних, письмових, лабораторних та інших практичних робіт шляхом проведення опитувань, заліків та іспитів. Самоконтроль протікає у вигляді самоперевірок учнями ступеня засвоєння досліджуваного матеріалу, правильності виконання вправ шляхом зворотних дій, оцінки життєвої реальності отриманих відповідей у завданнях, вирішення завдань навчання. Зворотний зв'язок викликає необхідність коригування, регулювання навчального процесу, внесення змін до методів, форм і засобів навчання, наближення їх до оптимальних для цієї ситуації. Регулювання процесу проводиться не тільки викладачем, а й самими майбутніми вчителями шляхом саморегулювання своїх дій, роботи над помилками, повторення питань, що викликають труднощі).

б. Результативно-оцінний блок (результативно-оцінний компонент – передбачає оцінку викладачем та самооцінку майбутніми вчителями досягнутих у процесі навчання результатів, встановлення відповідності їх поставленим навчально-виховним завданням, виявлення причин виявлених відхилень, проєктування нових завдань, що враховують також необхідність заповнення виявлених прогалів у знаннях та вміннях).

Висновки. Виходячи з контексту порушеної проблеми, можна зробити узагальнений висновок, що безперечно, всі структурні компоненти (концептуально-цільовий, стимулюючо-мотиваційний, організаційно-змістовий, процесуально-діяльнісний, контрольний-регульований, результативно-оцінний) перебувають у тісному взаємозв'язку. Ці компоненти інтерактивної компетентності відображають розвиток суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і майбутніх вчителів від постановки і прийняття цілей до їх реалізації в конкретних результатах на заняттях з іноземної мови. Ціль навчання визначає його зміст. Ціль та зміст навчання вимагають певних методів, засобів та форм стимулювання та організації навчання. Під час навчання поточний контроль та регулювання процесу, наближення його до оптимального варіанту є необхідним. Нарешті, всі компоненти процесу навчання у своїй сукупності забезпечують певний результат.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні основних критеріїв та показників рівня сформованості інтерактивної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

References

1. Бузова Е. В. Формирование психологической готовности к управленческой деятельности будущих специалистов в сфере государственного и муниципального управления. *Материалы международной научно-практической конференции ученых, аспирантов и студентов «Государственное и муниципальное управление в XXI веке: теория, методология, практика»* (Белгородский государственный национальный исследовательский университет, г. Белгород), 2012. Выпуск. 5. С. 204–208.
Burova, E. V. (2012). Formirovanie psichologicheskoy gotovnosti k upravlencheskoy deyatel'nosti buduschih spetsialistov v sfere gosudarstvennogo i munitsipalnogo upravleniya [Formation of psychological readiness for management activities of future specialists in the field of state and municipal administration]. *Materialy mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii uchenykh, aspirantov i studentov «Gosudarstvennoe i munitsipalnoe upravlenie v XXI veke: teoriya, metodologiya, praktika»* – *Materials of the international scientific-practical conference of scientists, graduate students and students «State and municipal administration in the XXI century: theory, methodology, practice»* (Belgorod State National Research University, Belgorod), Issue 5, 204–208.
2. Газова Н. А. Содержание и пути формирования коммуникативно-интерактивной компетенции – важной составляющей профессиональной компетентности специалиста-менеджера. *Вестник Костромского государственного университета имени Н. А. Некрасова: научно-методический журнал*, 2006. Вып. 11. С. 68–73.
Gazova, N. A. (2006). Soderzhanie i puti formirovaniya kommunikativno-interaktivnoy kompetentsii – vazhnoy sostavlyayushey professionalnoy kompetentnosti spetsialista-menedzhera [The content and ways of forming communicative-interactive competence – an important component of the professional competence of a specialist-manager]. *Vestnik Kostromskogo gosudarstvennogo universiteta imeni N. A. Nekrasova: nauchnometodicheskiy zhurnal* – *Bulletin of the Kostroma State University named after N. A. Nekrasov: scientific and methodological journal*, Issue 11, 68–73.
3. Жданова Г. А. Формирование компетентности студентов в общении как объект педагогического сопровождения. *Известия ТулГУ*, 2012. № 2. С. 474–484.
Zhdanova, G. A. (2012). Formirovanie kompetentnosti studentov v obschenii kak ob'ekt pedagogicheskogo soprovozhdeniya [Formation of students' competence in communication as an object of pedagogical support]. *Izvestiya TulGU – Izvestiya Tula State University*, № 2, 474–484.
4. Прихода Т. Е. К определению понятия «интерактивная компетентность». *Мир науки, культуры, образования*. 2009. № 3 (15). С. 218–221.

- Prikhoda, T. E. (2009). K opredeleniyu ponyatiya «interaktivnaya kompetentnost» [To the definition of the concept of «interactive competence»]. *Mir nauki, kulturyi, obrazovaniya – The world of science, culture, education*, № 3 (15), 218–221.
5. Радишевська М. М. Формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2015. 306 с.
Radyshevskaya, M. M. (2015). Formuvannya interaktyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv humanitarnykh spetsialnostei v protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of interactive competence of future teachers of humanities in the process of professional training]. *Candidate's thesis*. Zhytomyr, Ukraine: Zhytomyr Ivan Franko State University.
6. Сидорук О. Ю. Формирование интерактивной компетентности у будущих преподавателей иностранного языка. *Наука і освіта*, 2013. № 1–2. С. 207–210.
Sidoruk, O. Yu. (2013). Formirovanie interaktivnoy kompetentnosti u buduschih prepodavateley inostrannogo yazyka [Formation of interactive competence among future teachers of a foreign language]. *Nauka i osvita – Science and education*, 1–2, 207–210.

Morozova M.

ORCID 0000-0002-7478-2530

Lecturer of the Romance and Germanic Philology Department,
State Institution «Luhansk Taras Shevchenko National University»
(Starobilsk, Ukraine) E-mail: margaritaveremeeva@gmail.com

STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF INTERACTIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES

The article provides a theoretical and methodological analysis of views on the separation of structural components of interactive competence of future foreign language teachers. All structural components have been found to be closely related. It is established that the components of interactive competence reflect the development of subject-subject interaction of lecturer and future teacher from decision-making and goal-setting to their implementation in specific results in foreign language lessons.

Article's purpose. To conduct a theoretical and methodological analysis of the views of scientists on the separation of structural components of the interactive competence of future foreign language teachers and to propose the author's description of its structural components.

Methodology. *The methodological basis of the article are general scientific methods, such as analysis, synthesis, comparison and generalization, which have allowed to study the research material, explore the scientific views of scientists, determine the substantive characteristics of the structural components of interactive competence of future foreign languages teachers and draw conclusions. The use of problem-chronological method has helped to determine the degree of research of problems. Specific scientific methods have contributed to the development of scientific, educational and other literary sources.*

Scientific novelty. *The author's system of distinguishing the structural components of interactive competence, which are closely interconnected, has been proposed.*

Conclusions. *The composition of any concept includes not only components that are integral properties, they are included, but also the links between them, so all the structural components of interactive competence (conceptual-target, stimulating-motivational, organizational-semantic, activity, control-regulated, performance-based evaluation) are in a natural relationship and together provide a certain result of the learning process.*

Keywords: *foreign language, interactive competence, future teachers.*

Стаття надійшла до редакції 24.11.2021

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор С. О. Шехавцова